

Вплив корпоративного сектору на характер державного управління в трансформаційній економіці

(опубліковано: Матеріали міжнародної научно-практичної конференції «Проблеми економічного і соціального розвитку в умовах мирового кризиса», 15-16.10.2009. – Донецьк, ДонНТУ, 2009 – С.28-30)

Постановка проблеми. Сучасні процеси зниження дієвості впливу та суспільної ефективності управлінських функцій держави пов'язуються із розвитком процесів глобалізації. Треба відзначити, що сучасна транскрипція глобалізму прийняла виражений панамериканський характер. Ґрунтом розвитку глобалізації залишаються принципи лінійного прогресу за рахунок включення до ринкового обігу все нових секторів світового економічного простору з яскраво вираженим ресурсно-сировинним характером залучення. Реалізацію цієї тези можна спостерігати на прикладі країн Латинської Америки та деяких країн пострадянського простору, де формальні зміни сприяли деформації керованості національним економічним полем та спровокували створення форми капіталізму із запрограмовано наздоганяючим розвитком. Дж.Стигліц та Ф.Бродель безпосередньо вказують на колоніальний характер реалізації глобалізаційних процесів: “капіталізм укорінився в ланцюг різних систем не задля того, аби взяти на себе відповідальність за їхній розвиток, а щоб, закріпившись у них, отримувати від нього зиск” [2] .

Аналіз проблеми. Традиційна економіка стає неадекватною, неспроможною надати зрозумілу відповідь на безліч питань. На думку Е. та Х.Тоффлера, вона складніше, ніж та, яку намагалися зрозуміти А.Смит, К.Маркс, Д.Рикардо, Л.Вальрас, Дж.М.Кейнс, Й.Шумпетер. Призначення державного управління у значному ступеню зводиться до обслуговування потреб ринку та найбільш активних його структур – великих підприємств та транснаціональних корпорацій.

Багато хто із західних економістів намагаються протиставити глобалізаційні варіанти розвитку, наголошуючи на відмінностях європейської форми суспільного розвитку, що базується на рейнській моделі (Л.Турроу) , яка носить виражений індивідуалізований характер і скерована в бік забезпечення соціального балансу економічного розвитку. Розмірковуючи щодо значення інституціональної стабільності з метою закріплення та оптимізації управління економічним життям суспільства, все ж таки випадають із поля зору специфічні моменти відносин між державним управлінням та ринковим середовищем.

Наукове підтвердження цій тезі представлено в останніх роботах М.Кастельса та Е.Тоффлера [3]. У відповідності із запропонованою градацією реактивності складових елементів системи взаємовідносин у трансформаційному суспільстві найбільш адаптивним

елементом середовища є корпорація, яка постійно знаходиться в стані внутрішньої реорганізації під впливом зовнішніх ринкових факторів. У свою чергу, це висуває завдання до групи медіатора – інституціональному середовищу – забезпечити адекватність реакції методам корпоративного управління. Досвід розвинених ринкових держав свідчить про використання права контролю за діяльністю корпорації без утручання у законодавчо визначені права власності. Мова йдеться не тільки про створення ефективного контролю за менеджментом вищої ланки або надання суспільству можливості формалізованої участі у майнових відносинах. Сучасна тенденція обумовлює необхідність створення національної концепції коригування корпоративного управління у бік його соціалізації.

Теоретичне обґрунтування принципів нової моделі економічного розвитку було сконцентровано ще в роботах Дж.М.Кейнса та П.Самуельсона, де викладений підхід до побудови соціально регульованого вільного підприємництва та бази державного контролю. До цього періоду належить і створення концепції соціально регульованої економіки, нового типу держави – держави соціального добробуту (state welfare).

Мета дослідження. Практична реалізація концепції соціально відповідальної держави зв'язано з необхідністю принципів зміни самої держави, яка знаходиться у форматі приватної власності. Так, Р.Дай виокремлює 9 основних моделей державного управління в ринковій економіці [1].

Завдання державного управління завжди полягає у забезпеченні ефективного вирішення політичних, соціальних та економічних конфліктів. Процес урегулювання конфлікту інтересів між потребами розвитку корпорації та суспільства є об'єктом прискіпливої уваги світової спільноти з початку поточного століття. Спочатку в межах ЄС була створена група експертів (2001 р.), потім у межах Великої сімки (2002 р.), і, нарешті, проблеми реформи корпоративного управління стали предметом обговорення ОЕСР (2003 р.). Головним предметом уваги є забезпечення підконтрольності та довгострокових преференцій у процедурах інвестування, обробки світових фінансових потоків, закріплення політичної лояльності пов'язаних країн, забезпечення можливостей укріплення національної грошової одиниці за рахунок новітніх інструментів.

Проте українська новітня історія має досить багато прикладів деформації ринкових реформ і диспропорціям у розвитку економіки та галузей, що характеризуються сировинною спрямованістю, а також низькою доданою вартістю, в той час як високотехнологічна група галузей, становлячи тільки 5% у структурі промислового виробництва забезпечують максимум доданого прибутку (і через це без преференцій не є цікавими для бізнесу та інвестування, що стає чинником обмеження розвитку). Експортна орієнтованість на сировинну групу зробила державний бюджет залежним від світової кон'юнктури та циклічних продуктивних криз.

Пряма трансформація влади у великий капітал не сприяла використанню ефективної форми його формування:

- межі бізнес-груп визначаються межами протекціоністської влади ;
- з часом у боротьбу вступають нові економічні агенти, в т.ч. ТНК - це означає для українських компаній усвідомлення неминучості втрати національної частини ринку ;
- залишається непередбачуваною і поведінка влади. Потужні ФПГ впливають на політичні процеси в Україні. Привід “прокуреної кімнати” вже стукає у двері.

Отже, потрібна система державного регулювання розвитку великого капіталу. Світова спільнота постійно вдосконалювала систему нагляду та коригувала корпоративне законодавство. Цей процес знайшов своє віддзеркалення у двох суттєво відмінних напрямках регулювання:

- побудова відкритої економіки, зняття економічної та юридичної заборони на операції з фінансовими та матеріальними активами (законодавче оформлення встановленої господарчої практики);
- побудова загальнодержавних та корпоративних регуляторів запобігання маніпуляціям та махінаціям.

По першому шляху пішли країни англосаксонської групи, по другому – країни, члени ЄС. В обіг введені більш суворі норми звітності та відповідальності менеджменту компаній, створюється незалежна рада директорів із чітко вираженими аудиторськими функціями. Проте, процес далекий від свого завершення. “Культура контракту”, яка багато років була об'єктом копіювання для молодих ринкових економік на розвинутому заході в сучасних умовах стає на перешкоді для впровадження антикризового регулювання. Так, незважаючи на згорання виробництва, падіння доходів компанії на заході змушені і по цей час за контрактом виплачувати значні бонуси менеджменту. Тому, в рамках засідань Європарламенту поставлене питання щодо більш жорсткого контролю за діяльністю менеджменту.

З точки зору теорії державного управління в процесі формування національного ринкового середовища та приватизації не були встановлені суспільні цілі щодо використання власності. Тоді відносини власності приймуть вираз форми соціалізованого економічного змісту. Це означає придання юридично визначеному праву власності, що уособлює права розпорядження, володіння, користування – статусу соціальної відповідальності. В принциповому плані це означає створення ще однієї транскрипції у корпоративному середовищі – корпоративного користувача. В юридичному контексті статус користувача означає можливість використання метода санації з боку держави, втрати права розпорядження власністю, а в найгіршому варіанті – повернення об'єкту приватизації у розпорядження держави.

Відсутність чіткого розподілу між політикою, економікою, наукою, знищення критеріїв оцінки соціальної значущості в умовах розбалансування призводить до використання держави в тривалих корпоративних конфліктах.

В умовах поглиблення економічної кризи, відновлення процесів рецесії національного господарства політичні критерії зовнішнього порядку мають зайняти другорядну позицію відносно завдань підтримки відтворення в корпоративному та соціальному секторах. Питання ефективного державного менеджменту стає особливо актуальним. Ми маємо можливість розглядати це питання в реальному часі і встановити наступні причинно-наслідкові зв'язки:

1. з перших років набуття незалежності Україна здобувала своє місце у світовому ринку на базі бізнес-політики нішера. В якості перспективних напрямків міжнародної інтеграції були визначені металургія (низький переділ) та хімічна промисловість, які масштабно використовували для виробництва продукції газ російського походження (80% обсягу національного споживання);

2. процес широкої приватизації, приватизація стратегічних об'єктів промисловості та енергетики відбувалися за англосаксонської схемою, що сприяло використанню адміністративного шляху обрання “ефективного власника” або преференцій для консолідації власності;

3. з дня першої приватизації підприємства хімічного та металургійного сектору відчутно впливали на ступінь наповнення Державного та регіонального бюджетів, а їх власники отримали можливість коригувати енергетичну політику держави ;

4. посилення внутрішньої та міжнародної конкуренції, ринкова еволюція розвитку компаній викликала стрімкий ріст процесів консолідації та злиття з адміністративним ресурсом, побудови вертикально інтегрованих ланцюжків із метою максимального убезпечення бізнесу;

5. перетворення корпорацій на структури дивізіонального типу, закріплення корпоративно-адміністративних альянсів відбувалось майже одночасно на всьому пострадянському просторі, тому держави все частіше використовували свої можливості захисту інтересів, особливо на міжнародній арені, найбільшого платника податків. І це є встановленою міжнародною практикою;

6. вище зазначене дозволяє виокремити в якості головного чинника – формування посередницько-обслуговуючої скерованості державного управління у відношенні до бізнес-потреб. Протистояння корпоративних угруповань призвело до використання держави в якості інструменту набуття переваг у процесі боротьби за контроль над стратегічними джерелами прибутку. Проте в цьому процесі є і позитивний момент: включення держави у перебіг корпоративних конфліктів дозволяє відновити втрачені управлінські та регуляторні функції та почати поворот до від хаотичного розвитку трансформаційного суспільства в бік конструювання “ринкового суспільства, орієнтованого на соціальний результат”.

Література.

1. Дай Р. Основи державної політики/ пер.Краснокутського Г.Є. – Одеса, АО “Бахва”, 2006 – 232 с.
2. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции. – М.: 2003. – 214 с.
3. Тоффлер Э., Тоффлер Х. Революционное богатство – М.: АСТ:АСТ Москва:Профиздат, 2008. – 569 с.